

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА**

ЗАВГОРОДНЯ Ніна Миколаївна

УДК 37.013.42

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОБДАРОВАНИХ УЧНІВ
У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО
НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

13.00.05 – соціальна педагогіка

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ-2006

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Харківському національному університеті імені В.Н.Каразіна, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Нечепоренко Лідія Сергіївна,
Харківський національний університет
імені В.Н.Каразіна, завідувач кафедри педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Міщик Людмила Іванівна,
Запорізький національний університет,
завідувач кафедри педагогіки і психології;

кандидат педагогічних наук
Шашенко Світлана Юріївна,
Київський національний
торговельно-економічний університет,
доцент кафедри сучасних європейських мов.

Провідна установа: Харківський національний педагогічний університет імені
Г.С.Сковороди, кафедра соціальної педагогіки, Міністерство
освіти і науки України, м. Харків.

Захист відбудеться “ 14 ” червня 2006 року о 16-30 годині на засіданні спеціалізованої
вченої ради К.26.053.09 у Національному педагогічному університеті імені
М.П.Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університету
імені М.П.Драгоманова (01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9).

Автореферат розісланий “ 12 ” травня 2006 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.Л.Шевнюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Духовне оновлення та національне відродження України, докорінні зміни, які пов'язані з переходом до нових економічних відносин в усіх сферах життя суспільства, вимагають нових підходів до вирішення проблем освіти й виховання підростаючого покоління. Стан освіти демонструє ефективність і надійність перетворювальних явищ та подій сьогодення, коли успіх розвитку суспільства та престиж держави визначаються результатами творчої діяльності всіх громадян. Обдарованість і розвиток творчих здібностей особистості виступають умовою перетворення, оновлення і гармонійного розвитку нашої держави.

Саме тому в сучасній соціально-педагогічній теорії та практиці особливої значущості набуває проблема соціальної підтримки обдарованих дітей та молоді, створення соціального середовища, сприятливого для виховання особистості з високим рівнем сформованості творчих здібностей. Зазначені завдання задекларовано в Законах України "Про соціальну роботу з дітьми та молоддю", "Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні", "Про охорону дитинства", Національній доктрині розвитку освіти України, Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності. У цих важливих державних документах робиться наголос на тому, що успішна соціалізація учнівської молоді можлива за умови переорієнтації і переструктурування змісту та форм організації навчально-виховної роботи з учнями, зокрема, в умовах профільних загальноосвітніх навчальних закладів. Дане положення актуалізує проблему дослідження структури, закономірностей і механізмів соціалізації обдарованих учнів у навчально-виховному процесі профільного загальноосвітнього навчального закладу, вивчення особливостей педагогічної взаємодії з обдарованими дітьми.

У сучасних умовах розвитку загальноосвітньої школи соціалізація обдарованих учнів є нагальною проблемою, розгляд і розв'язання якої спонукали дослідників до переосмислення проблем соціалізації особистості (І.Бех, М.Боришевський, О.Киричук, Н.Лавриченко, М.Лукашевич, Є.Моносзон, І.Мигович С.Харченко та інші); психолого-педагогічних основ формування особистості (І.Бех, Л.Божович, І.Булах, В.Рибалка, Г.Костюк, Н.Кузьміна, Л.Савенкова, О.Савченко та інші); особливостей соціально-педагогічної діяльності з дітьми та молоддю (І.Зверева, А.Капська, О.Карпенко, Л.Міщик, Т.Сущенко та інші); проблем професійного становлення особистості педагога та підготовки його до навчально-виховної діяльності (С.Гончаренко, І.Зязюн, М.Євтух, В.Кан-Калик, М.Нікандров, В.Моляко, М.Поташник, С.Сисоєва та інші); підходів до діагностики творчих здібностей учнів (Г.Айзенк, В.Андрєєв, Б.Бітінас, Ю.Гільбух, А.Зак, О.Лук, Л.Фрідман та інші).

Проте відчувається дефіцит спеціальних досліджень, які б розкривали механізм розробки та впровадження спеціальної системи педагогічної взаємодії з метою оптимізації процесу соціалізації обдарованих учнів. Недостатня розробленість цієї проблеми в педагогічній теорії та практиці зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: ***“Педагогічні умови соціалізації обдарованих учнів у навчально-виховному середовищі загальноосвітнього навчального закладу”***.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна як складова колективної теми кафедри педагогіки “Сучасні педагогічні технології гармонізації особистості з навколишнім середовищем”. Тема дисертації затверджена вченою радою Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна (протокол № 4 від 25 квітня 2003 р.) та узгоджена Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології АПН України (протокол № 9 від 25 листопада 2003 р.)

Об'єкт дослідження – процес соціалізації обдарованих учнів.

Предмет дослідження – педагогічні умови соціалізації обдарованих учнів загальноосвітнього навчального закладу.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні специфіки процесу соціалізації обдарованих учнів у навчально-виховному середовищі загальноосвітнього навчального закладу та практичному виявленні соціально-педагогічних умов, що сприятимуть успішній соціальній адаптації учнів.

Гіпотеза дослідження. Процес адаптації обдарованих учнів профільних загальноосвітніх навчальних закладів до соціального середовища буде ефективним за таких умов: використання вираженої системи педагогічної взаємодії; включення обдарованих учнів у організаційні форми роботи, що сприятимуть їхньому творчому розвитку; оптимізація системи управління діяльністю загальноосвітнього навчального закладу.

Відповідно до мети та гіпотези визначено основні завдання дослідження:

- обґрунтувати особливості соціалізації обдарованих учнів у навчально-виховному середовищі загальноосвітнього навчального закладу;
- виокремити критерії оцінки діяльності профільного загальноосвітнього навчального закладу по соціалізації обдарованих учнів;
- перевірити ефективність педагогічних умов соціалізації обдарованих учнів профільного загальноосвітнього навчального закладу;
- розробити комплекс методик розвитку якостей обдарованих учнів в навчально-виховному середовищі профільного закладу.

Методологічну основу дослідження становлять теорія пізнання, концептуальні положення про комплексний підхід до вивчення проблем формування особистості, основні вимоги Конституції України, Законів України „Про освіту”, „Про загальнодержавну програму підтримки молоді на 2004-2008 роки”, „Національної доктрини розвитку освіти України в XXI столітті”, комплексної програми пошуку, навчання і виховання обдарованих дітей та молоді “Творча обдарованість”, Конвенції ООН „Про права дитини”, нормативні документи Міністерства освіти і науки України.

Теоретичну основу дослідження становлять положення про особистість та фактори її розвитку (Б.Ананьєв, І.Бех, Л.Божович, Л.Виготський, Я.Каменський, Г.Сковорода, К.Ушинський); про закономірності формування та розвитку обдарованості, творчих здібностей та діагностику їх розвитку (О.Ковальов, І.Кон, В.Крутецький, Н.Кульчицька, В.Моляко, В.Рибалко, С.Рубінштейн, Б.Теплов та ін.); основні концептуальні положення щодо розвитку особистості учнів у системі навчально-виховного середовища (Б.Бігінас, В.Кисільова, П.Самовол); визначення соціально-педагогічних умов соціалізації особистості в системі виховної роботи (М.Лукашевич, А.Мудрик, О.Сухомлинський, Т.Сущенко та ін.).

З метою розв’язання поставлених завдань і перевірки гіпотези були використані такі **методи дослідження:**

- теоретичні (аналіз філософської, соціологічної, психологічної та педагогічної літератури, синтез, порівняння, систематизація, узагальнення) з метою обґрунтування вихідних положень дослідження, виявлення сутнісних особливостей соціалізації обдарованих учнів;
- емпіричні (анкетування, спостереження, усне опитування, аналіз результатів діяльності, методи статистичної обробки експериментальних даних) з метою визначення розвитку і сформованості особистісних якостей обдарованих учнів у соціалізуючому процесі загальноосвітнього навчального закладу;
- педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний) використовувався з метою перевірки ефективності запропонованої системи соціалізації особистості обдарованих учнів в соціальному середовищі профільного загальноосвітнього навчального закладу;
- прогностичні (моделювання, метод незалежних експертних оцінок) з метою впровадження й апробації розроблених навчально-методичних матеріалів для соціально-педагогічного забезпечення діяльності методичних об’єднань загальноосвітніх навчальних закладів.

Дослідження проводилось протягом 1995- 2004 років у три етапи.

На першому етапі (1995-1997 рр.) вивчався стан дослідження проблеми в літературі з педагогіки, психології, соціології, соціальної педагогіки, філософії освіти тощо. Було

визначено предмет, об'єкт, мету, завдання дослідження, сформульовано робочу гіпотезу, розроблено методики констатувального та формувального експериментів.

На другому етапі (1998-2000 рр.) було обґрунтовано зміст поняття „обдарованість”, визначено особливості соціалізації обдарованих учнів у навчально-виховному середовищі загальноосвітнього закладу, досліджено стан проблеми в соціально-педагогічній практиці. Розроблявся зміст діяльності педагогів щодо соціалізації обдарованих учнів; проводилась первинна апробація розроблених методик та визначались причини соціальної дезадаптації учнів; вносились корективи в процес дослідження.

На третьому етапі (2000-2004 рр.) проводилась експериментальна перевірка отриманих даних, впровадження розроблених методичних матеріалів та рекомендацій. Узагальнювалися результати педагогічного експерименту, здійснювалось оформлення дисертаційного матеріалу.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилась у м. Харкові на базі школи №166, де було сформовано навчально-виховний комплекс, ліцею №174 “Професіонал”; Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна (факультет іноземних мов і фізико-математичний). З метою отримання результатів порівняльного аналізу були залучені окремі класи класичної гімназії №6. В експерименті брало участь 796 осіб.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження: вперше обґрунтовано зміст педагогічних умов соціалізації обдарованих учнів загальноосвітніх навчальних закладів; визначено мету, завдання, принципи навчально-виховної роботи з обдарованими учнями в умовах профільного загальноосвітнього навчального закладу; конкретизовано зміст поняття „обдарованість учнів” як індивідуального когнітивного, особистісного та мотиваційного потенціалу та прояву творчих здібностей особистості; розроблено критерії ефективності процесу соціалізації обдарованих учнів в умовах загальноосвітнього навчального закладу; подальшого розвитку набули питання проблем адаптації обдарованих учнів до умов соціуму та механізми розвитку обдарованості учнів новітніми навчально-виховними засобами.

Практичне значення полягає у розробці та впровадженні комплексної цільової програми соціалізації обдарованих учнів „Особистісно орієнтоване навчання та виховання як умова розвитку творчого потенціалу обдарованих учнів”; науково-методичних проектів: “Використання нових інформаційних технологій”, „Всесвіт”, “Правова культура” ; спецкурсу для студентів педагогічних спеціальностей „Обдаровані учні та особливості їх навчання і виховання”; змісту та програми моніторингу процесу соціалізації обдарованих учнів у навчально-виховному середовищі загальноосвітнього навчального закладу,

системи методичних семінарів для педагогів. Запропоновані матеріали можуть бути використані у практиці роботи загальноосвітніх навчальних закладів для створення ефективних педагогічних умов соціалізації обдарованих учнів, у підготовці та перепідготовці вчителів у педагогічних вищих навчальних закладах та інститутах післядипломної освіти, а також методичними службами управлінь освіти з метою застосування нових методів навчання та виховання підростаючого покоління.

Впровадження результатів дослідження здійснено в навчально-виховний процес Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна (довідка № 0202-73 від 29.03.2006 р.), гімназії № 55 м. Харкова (довідка №147 від 03.04.2006 р.); в організацію роботи з педагогічними кадрами, проведення відповідних семінарів Управлінням освіти Харківської міської ради (довідка № 385 від 30.03.2006 р.).

Вірогідність результатів дослідження забезпечується методологічною обґрунтованістю його вихідних теоретичних позицій; багатогранним аналізом психолого-педагогічних закономірностей становлення та розвитку обдарованих учнів в умовах загальноосвітнього навчального закладу; застосуванням комплексу взаємодоповнюючих методів, адекватних меті та завданням дослідження; дослідно-експериментальною перевіркою висунутої гіпотези; об'єктивністю показників та критеріїв оцінки результатів експерименту; єдністю кількісного та якісного аналізу експериментальних даних.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження неодноразово доповідалися та обговорювалися: на міжнародних науково-практичних конференціях („Управління великими соціальними системами і гуманітарно-технічна еліта”, 22-23 травня 2003 р., Харків; Четвертому міжнародному симпозіумі “Проблеми інтеграції науково-освітнього потенціалу в державотворчому процесі”, 19-24 жовтня 2003, Севастополь-Тернопіль-Бахчисарай); Всеукраїнській науково-теоретичній конференції “Українська система виховання: пошуки, проблеми, перспективи”, 14-16 лютого, 2001 року; Всеукраїнській науково-практичній конференції „Актуальні проблеми безперервної освіти”, 12-14 травня 2003 р.; щорічних звітних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна; матеріали дослідження використовувались автором у ході навчального процесу в загальноосвітніх навчальних закладах м.Харкова НВК №166 “Вертикаль” та в ліцеї №174 “Професіонал”, а також частково в Харківській класичній українській гімназії №6.

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладено в 10 публікаціях автора (загальний обсяг 2,6 друк. арк.), всі одноосібні. З них 6 надруковано у фахових виданнях, затверджених ВАК України.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (214 найменувань) і 5 додатків (на 23 стор.). Загальний обсяг дисертації 221 сторінка (основний текст викладено на 177 сторінках). Дисертація містить 6 рисунків на 5,5 сторінках, 7 таблиць на 6 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність дослідження, визначено об'єкт, предмет, гіпотезу, мету, сформульовано завдання, методи дослідження, розкрито теоретичні та методологічні основи дослідження, висвітлено наукову новизну, теоретичне і практичне значення роботи, наведено дані про апробацію та впровадження результатів дослідження у практику, відомості про структуру роботи.

У першому розділі "*Теорія і практика соціалізації обдарованих дітей*" на основі узагальнення філософського, соціологічного, психолого-педагогічного підходів подано теоретичний аналіз проблеми обдарованості учнів як прояву їх творчих здібностей, проаналізовано поняття: "соціалізація особистості", „розвиток особистості”; уточнено і розширено поняття "обдарованість", визначено особливості соціалізації обдарованих учнів в умовах профільного загальноосвітнього навчального закладу, запропоновано підходи до виявлення педагогічних умов соціалізації обдарованих учнів у навчально-виховному середовищі загальноосвітнього закладу.

Теоретичним підґрунтям для розробки системи педагогічної взаємодії та виявлення сприятливих педагогічних умов, здатних забезпечувати розвиток обдарованості учнів, стало визначення категорії "соціалізація", її складових і змістовного наповнення. Вивчення проблеми соціалізації особистості молоді людини в філософському (В.Андрущенко, С.Батенін, Н.Грищенко, В.Москаленко, О.Чаплигін та ін.), психологічному (М.Карне, І.Кон, О.Кульчицька, Н.Лейтес, В.Моляко, А.Мудрик, В.Рибалка та ін.) та педагогічному (А.Капська, В.Кисільова, Н. Лавриченко, Л.Міщик, В.Морозова, Л.Нечепоренко, П.Самовол, В.Тесленко, Б.Чижевський та ін.) аспектах дозволило розглядати соціалізацію не тільки як процес становлення особистісних рис учнів, а також як розвиток форм самої соціалізації в ході залучення індивіда до системи нових суспільних зв'язків і залежностей (В. Андрущенко).

Базовим для дослідження стало визначення А. Капської, яка розглядає соціалізацію як процес і результат засвоєння підлітками соціального досвіду, системи соціальних зв'язків та відносин, внаслідок системного педагогічного та інтелектуального впливу результатів діяльності навчання та соціально-виховних інститутів.

Концептуальні підходи до проблеми соціалізації забезпечили можливість подальшого обґрунтування особливостей соціалізації такої категорії, як обдаровані учні. В своєму

дослідженні ми спиралися на теоретичні підходи до проблеми обдарованості дитини, запропоновані О.Кульчицькою, Н.Лейтесом, О.Луком, А.Лосевою, А.Матюшкіним, О.Музикою, П.Самовол, Б.Тепловим та ін.. На підставах аналізу різних наукових підходів (В.Алфімова, С.Гончаренка, Ю.Мальваного, Л.Преждо, Б.Чижевського та ін.), обґрунтовано можливості навчання та формування творчої особистості учня в умовах навчального закладу нового типу та профільних класів загальноосвітніх навчальних закладів.

У дослідженні здійснено спробу теоретичного обґрунтування сутності обдарованості учнів як єдності розумових і творчих здібностей. Виявлено, що розумові здібності – це здатність ефективно виконувати інтелектуальну роботу, яка потребує тривалої пізнавальної напруги. З точки зору психологів, зокрема Б.Ананьєва, Н.Богомолової, А.Ковальова, О.Кульчицької, А.Лосевої та ін., це виражається у тривалій інтенсивній увазі до об'єктів спостереження, запам'ятовування, аналізу і синтезу, узагальнення тощо. Аналіз педагогічної літератури (В.Бочарова, Ю.Гільбух, В.Гуров, В.Євдокімов, Н.Куліш та ін.) дозволив засвідчити, що розвиток творчих здібностей в контексті організації розумової діяльності означає виконання різних видів праці з дотриманням умов, що можуть забезпечити максимальну її продуктивність при найменшій витраті енергії. Нами виокремлено чотири основні якості, що характеризують рівень тренуваності мозку: розумова сила, розумова гнучкість, розумова витривалість, розумова координація. Слід зазначити, що більшість дослідників, спільні у тому, що обдарована особистість — це індивід, який володіє високим рівнем знань, потягом до нового, оригінального, який вміє відкинути звичайне, шаблонне. Так, Т.І.Суценко пропонує розглядати обдарованість як сукупне виявлення особистісних якостей, коли не тільки інтелектуальні, а й усі інші здібності виступають у взаємодії й єдності. Базуючись на сукупності психолого-педагогічних підходів нами визначено *обдарованість* як індивідуальний когнітивний, особистісний та мотиваційний потенціал, що дозволяє особистості досягти високих результатів в одній або кількох галузях; єдність різноманітних здібностей, що забезпечує найбільш успішне виконання поставлених завдань.

Поняття обдарованої особистості розглянуто в дослідженні з позиції оцінки її якостей відповідно до вимог суспільства, в якому вона живе і до участі в житті, до якого готується. Особливо це стосується тих рис особистості, які характеризують її інтереси, погляди, переконання, її ставлення до інших людей, до суспільства і до себе самої. Виходячи з класифікації О.Лука, ми визначили такі *суттєві риси обдарованої особистості*, як: готовність до розвитку, імпульсивність, незалежність висловлювань, вибіркоче ставлення та нерівномірність успіхів в навчальних предметах, почуття гумору, самотність, критичний погляд, сміливість в постановці проблем і висловленні думок. Така характеристика обдарованої особистості сприяла визначенню особливостей процесу *соціальної адаптації*

обдарованих дітей: наявність внутрішніх конфліктів, проблеми в міжособистісних стосунках, небажання коритися суспільним нормам, авторитетам, проблеми з пристосуванням та входженням у нове соціальне середовище після закінчення школи і, як можливий результат – дезадаптація в соціальному довіллі та втрата орієнтирів життєдіяльності.

Обґрунтовано значення особистості педагога в системі соціалізації обдарованих учнів загальноосвітнього навчального закладу. Зазначено, що успішне вирішення завдань навчання і виховання обдарованих дітей безпосередньо пов'язане з проблемою вдосконалення підготовки вчителів, формування їхньої професійно-педагогічної майстерності.

Визначено, що *система навчально-виховної роботи профільного загальноосвітнього закладу* являє собою єдність взаємопов'язаних і взаємообумовлених мети, діяльності щодо її реалізації, принципів та критеріїв ефективності навчально-виховної роботи, адекватних організаційних форм соціально-педагогічної роботи, системи суб'єкт-суб'єктної взаємодії, спрямованих на формування обдарованості учня, розвиток його творчого потенціалу. Визначено *мету* загальноосвітнього навчального закладу, яка полягає у вихованні учнів на ідеалах національної культури, формуванні й розвитку фізично здорової та інтелектуально багатой особистості та *основні завдання*: реалізація творчого потенціалу учнів; розвиток умінь вільної орієнтації в сучасному світі, прийняття самостійних рішень; підготовка випускників загальноосвітнього навчального закладу до входження в нове соціальне середовище.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив нам визначити *принципи навчально-виховної роботи* загальноосвітнього закладу, зокрема профільного, з формування та розвитку обдарованості учнів: відповідності змісту навчально-виховної роботи перспективам соціально-економічного розвитку суспільства, його соціальним цінностям; зв'язку між змістом і формами навчально-виховної роботи по формуванню та розвитку обдарованості учнів; забезпечення єдності між придбанням та застосуванням знань, вмінь та навичок з метою розвитку обдарованої особистості; спрямованості на оптимізацію процесу соціальної адаптації особистості; систематичності та послідовності у взаємодії психолого-педагогічних факторів системи навчально-виховної роботи по соціалізації обдарованих учнів.

Визначено *критерії оцінки ефективності процесу соціалізації обдарованих учнів* в умовах загальноосвітнього навчального закладу: виявлення творчих здібностей; спрямованість на взаємодію з соціумом; здатність мобілізувати внутрішні сили на реалізацію цільової установки; наявність соціально-адаптаційних вмінь гуманне ставлення до оточуючої дійсності.

Встановлено, що саме *навчально-виховне середовище профільного навчального закладу* є тим соціумом, в якому процес соціалізації обдарованих учнів може бути ефективним, оскільки він зорієнтований на створення сприятливих можливостей для самовдосконалення, самореалізації, розвитку особистості, повноцінного, гуманного мікросередовища, де здійснюється інтелектуальне становлення обдарованих учнів.

У дослідженні здійснено аналіз *специфічних можливостей профільного загальноосвітнього навчального закладу* для розв'язання завдання соціалізації обдарованих учнів: запрошення до співпраці кращих шкільних педагогів та залучення до викладацької роботи провідних вчених вищих навчальних закладів; сучасна матеріально-технічна база; спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення високих результатів у навчальній, науково-пошуковій діяльності учнів. Аналізується зміст основних проблем переходу до профільного навчання у всіх загальноосвітніх школах III ступеня: обмежені кадрові можливості; недостатній рівень розвитку технологій дистанційного навчання учнів; невідповідність вимогам ринку праці, реальним потребам виробництва і вимогам вищої школи.

Виокремлено *особливості процесу соціалізації* обдарованих учнів у профільному загальноосвітньому навчальному закладі: раннє залучення учнів до науково-пошукової діяльності, орієнтація на визначення майбутньої сфери професійної діяльності; своєрідний характер педагогічної взаємодії; надання учням права вибору найбільш значущих для них видів навчально-виховної діяльності; стимулювання процесу їх самовизначення та самореалізації.

Програма констатувального експерименту полягала в вивченні стану адаптації обдарованих учнів до реального життя та пошуку найбільш ефективних педагогічних умов їх соціалізації. Експериментально-дослідною роботою було охоплено 250 учнів загальноосвітніх навчальних закладів НВК №166 "Вертикаль" та ліцею №174 "Професіонал".

Основним завданням експерименту було вивчення і аналіз ускладнень, які виникають у навчально-виховному процесі по формуванню та розвитку обдарованості учнів; стану сформованості тих особистісних характеристик учнів, які мають вирішальне значення для успішної соціалізації. На етапі констатувального експерименту ми застосували дослідження рівня сформованості обдарованості учня, що проводилось з використанням тестових методик (тест Р.Амтхауера, тест П.Торренса тощо), анкетування, методу незалежних педагогічних характеристик.

В ході констатувального експерименту виокремлено три аспекти проектування процесу навчання профільного загальноосвітнього навчального закладу (особистісний, процесуально-психологічний, педагогічний), урахування яких забезпечило можливість

диференціювати особистісні позиції кожного із суб'єктів навчально-виховного процесу в умовах загально-освітнього навчального закладу.

Аналіз результатів комплексу діагностичних методик дозволив виявити ряд негативних тенденцій, помилок, проявів формалізму у практиці навчально-виховної роботи загальноосвітніх закладів, обмеженість креативних форм роботи сучасної школи, помилки на етапі діагностики якостей особистості та на етапі підведення підсумків навчальної діяльності, недостатнє використання організаційних форм навчально-виховного процесу (наукових конференцій, тренінгів, рольових та ділових ігор, інтерактивних технік, дискусійних форм роботи), що сприяють творчому розвитку учнів.

У другому розділі "**Педагогічні умови соціалізації обдарованих учнів профільного загальноосвітнього навчального закладу**" обґрунтовано систему педагогічних умов соціалізації обдарованих учнів; представлено результати формульованого експерименту з проблем соціалізації обдарованих учнів, визначено оптимальні можливості використання інноваційних педагогічних технологій з метою розвитку обдарованості учнів профільного загальноосвітнього навчального закладу; проаналізовано кількісні та якісні результати апробації запропонованих методик в соціально-педагогічній діяльності.

За результатами теоретичного обґрунтування особливостей соціалізації обдарованих учнів в умовах профільного загальноосвітнього навчального закладу та на підставі результатів констатувального експерименту було визначено педагогічні умови соціалізації обдарованих учнів у навчально-виховному середовищі загальноосвітніх навчальних закладів. Першою умовою є розвиток індивідуального, когнітивного, особистісного та мотиваційного потенціалу особистості учня. Другою умовою є прогнозування та селекція „обдарованості” в системі навчально-виховної діяльності школи. Як третя умова визначено здійснення цілеспрямованої орієнтації обдарованих учнів на необхідність засвоєння системи знань і умінь соціальної адаптації. Четвертою умовою є розробка системи організаційних форм навчально-виховного процесу, спрямованих на досягнення успіху в соціалізації учнів загальноосвітнього навчального закладу.

Зазначені умови забезпечують оптимізацію управління процесом соціального виховання учнів, актуалізацію творчого потенціалу інноваційних педагогічних технологій в освітньо-виховному процесі, максимальне розкриття творчих можливостей учнів, сприяють самовихованню, самовдосконаленню особистості.

Необхідність дослідної перевірки теоретично обґрунтованих педагогічних умов визначила хід експерименту, основними завданнями якого є:

1. Вивчення досвіду роботи педагогів з учнями профільного загальноосвітнього навчального закладу і виявлення тих методик, які найповніше сприяють розвитку обдарованості особистості.

2. Впровадження основної експериментальної концепції соціалізації особистості учня в навчально-виховному середовищі на основі виявлення особливостей самореалізації обдарованих учнів і здійснення певної корекції цього процесу.

3. Вивчення особливостей соціалізації обдарованих учнів в умовах профільного загальноосвітнього навчального закладу; визначення оптимальних способів корекції і самокорекції процесу соціальної адаптації вихованців.

Експериментально-дослідною роботою на етапі формувального експерименту було охоплено 546 учнів загальноосвітніх навчальних закладів НВК №166 “Вертикаль” та ліцею №174 “Професіонал”, 46 учителів та 320 студентів?майбутніх педагогів (фізичного, механіко-математичного, філологічного факультетів та факультету іноземних мов Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна).

Особливостями експериментальної роботи було включення в процес організації забезпечення соціалізації обдарованих учнів загальноосвітнього навчального закладу студентів класичного університету - майбутніх учителів. Аналіз теоретичних підходів до шляхів розвитку професійно-особистісних якостей вчителя (С.Ю.Кричевський, С.О. Сисоєва, О.П.Тонконога та інші) дозволив зазначити, що професійне зростання вчителя передбачає безперервний розвиток його творчого потенціалу і вміння переводити власні творчі надбання у зону розвитку обдарованості учнів. Це переконало нас у необхідності спеціальної підготовки майбутніх педагогів до роботи з учнями профільних загальноосвітніх закладів. і обумовило включення до програми експерименту форм роботи з студентами.

Проведене дослідження виявило протиріччя між наявним і необхідним рівнем сформованості знань майбутніх педагогів про шляхи та механізми соціалізації особистості в системі загальноосвітнього навчального закладу. Визначено, що студенти не повною мірою усвідомлюють роль форм організації навчально-виховного процесу (консультацій, екскурсій, самостійної роботи, позанавчальної діяльності) з метою сприяння соціалізації особистості (86%), не враховують значення загально-гуманістичних прийомів впливу на учня та не пов'язують його з рівнем власної методичної підготовки (72%).

Здійснено розробку та впровадження моделі практичної підготовки студентів класичного університету до роботи з обдарованими учнями (складання планів роботи, навчальних занять, розробка форм і методів контролю). Спецкурс „Обдаровані учні та особливості їх навчання і виховання” став методичним стрижнем системи

організаційно-педагогічної, змістової та методичної роботи з підготовки студентів до роботи з обдарованими учнями у профільних загальноосвітніх навчальних закладах.

З метою визначення оптимальних педагогічних умов соціалізації обдарованих учнів у навчально-виховному середовищі загальноосвітнього навчального закладу, зокрема профільного, було відібрано три групи показників діяльності педагога (усвідомлення майбутнім педагогом феномена обдарованості учнів; оволодіння уміннями педагогічної взаємодії; влучність вибору технологій навчально-виховної діяльності).

В ході формувального експерименту впроваджено у практику комплексну цільову програму „Особистісно орієнтоване навчання та виховання як умова розвитку творчого потенціалу обдарованих учнів”, яка передбачала участь в її реалізації всіх учасників навчально-виховного процесу.

Основними напрямками педагогічної діяльності за цією програмою є: узгодження змісту та тематики навчальних занять згідно з вимогами Болонської декларації (1999) Євросоюзу; розробка інтегрованих курсів за профільними напрямками; створення навчальним закладом спеціальної бази власних контрольних робіт і тестів; постійна інформаційна підтримка навчальної діяльності учнів. Згідно з визначеним планом роботи, кожне методичне об'єднання формувало стратегічно-цільові напрямки освітньої діяльності педагогів.

На наступному етапі формувального експерименту впроваджено моніторинг процесу соціалізації обдарованих учнів у навчально-виховному середовищі загальноосвітнього навчального закладу. Застосування педагогічного моніторингу дозволило визначити навчальні завдання з орієнтацією на досягнення результатів, здійснити корекцію окремих ланок навчання, проаналізувати кінцеві результати. В процесі моніторингу активно використовувались комп'ютерні технології контролю знань учнів, їх особистісних досягнень. Важливою складовою моніторингу виступав процес виявлення рівня оволодіння знаннями в умовах профільного навчального закладу. Досягнення учнів фіксувались за такими параметрами: пізнання, розуміння, практичне застосування, аналіз, синтез тощо. Впровадження моніторингу дозволило перевірити ефективність запропонованих шляхів вдосконалення організаційно-методичної системи соціалізації обдарованих учнів та діагностики професійного становлення та результативності діяльності педагогів; складання та аналіз індивідуальних планів науково-методичної роботи викладачів; виявлення проблем, професійних інтересів кожного викладача; здійснення діагностики професійних ускладнень; забезпечення відповідного рівня кваліфікації педагогічних кадрів; підготовка та публікація методичних збірників з питань узагальнення науково-методичної роботи

викладачів. Застосовано ряд інноваційних технологій у роботі з педагогічним колективом: ділова гра, лекції-консультації, практичні та теоретичні семінари під керівництвом науковців, майстер-класи, узагальнення досвіду роботи викладачів, огляд літератури й обговорення нових методичних видань, практичний семінар „Шляхи оптимізації діяльності педагогічного колективу за єдиною науково-методичною системою”.

Зміст цільової комплексної програми передбачав такі напрями соціально-виховної діяльності з обдарованими учнями: реалізація в межах шкільного мікросоціуму всіх основних сфер життєдіяльності обдарованого учня (система повного навчального дня з можливістю вибору факультативів, наукових гуртків, проблемних груп, секцій тощо); впровадження інтерактивних, нестандартних, експромтних організаційних форм соціально-виховної роботи; включення учнів профільного навчального закладу до складу тимчасових творчих колективів, груп за інтересами, використання таких педагогічних прийомів, як включення учня в нове мікросередовище, в нову сферу самореалізації, створення ситуації турботи про успіх інших, створення ситуації, в якій особистість запрограмовано на генерацію ідей, виявлення творчих здібностей, формування позиції лідера, організатора.

Аналіз результатів, отриманих в ході включеного спостереження, опитування, анкетування учнів, надав можливість стверджувати, що соціально-виховна діяльність у експериментальних профільних загальноосвітніх навчальних закладах відповідала потребам і вимогам вихованців, набуті особистісні якості позитивно впливли на психолого-емоційний стан учнів, посилювали їх прагнення до самовдосконалення, поглиблювали об'єктивність самоаналізу і самооцінки, що відобразалося у коефіцієнті задоволення за запропонованими параметрами.

Дані експерименту переконливо свідчать про позитивну динаміку формування особистісних якостей обдарованих учнів у профільному загальноосвітньому навчальному закладі, проявом якої в дослідженні визначено зміну особистісних цілей від „установки на розвагу та відпочинок” до „прагнення до самовдосконалення і виховання нових якостей” (табл.1). Аналіз даних таблиці переконливо свідчить про позитивну динаміку особистісних цілей обдарованих учнів: вибір альтруїстичних цілей в контрольній групі – 21,8 %, в експериментальній групі – 41,8 %; вибір гедоністичних цілей в контрольній групі – 20,5 %, в експериментальній групі – 6,3 % (за даними 2003 р.).

Це дозволило стверджувати, що в результаті експериментальної діяльності в умовах профільного загальноосвітнього навчального закладу забезпечено застосування виваженої системи педагогічної взаємодії; включення обдарованих учнів у організаційні форми роботи, які сприяють їхньому творчому розвитку; збагаченню соціального досвіду,

оволодінню уміннями і навичками соціальної адаптації, оптимізація системи управління навчально-виховною діяльністю загальноосвітнього закладу.

Таблиця 1

Динаміка особистісних цілей обдарованих учнів в умовах керованого процесу соціалізації

Зміст цілей	2001				2002				2003			
	Ег 179 осіб		Кг 86 Осіб		Ег 190 осіб		Кг 87 осіб		Ег 177 Осіб		Кг 77 Осіб	
	%	А	%	А	%	а	%	А	%	А	%	А
1. Далекі та конкретні альтруїстичні	36, 3	65	29, 9	26	43, 2	82	27, 0	23	41, 8	74	21, 8	17
2. Прагнення до само-вдосконалення та самореалізації	30, 7	55	17, 2	15	41, 1	78	11, 2	9	33, 9	60	10, 3	8
3. Тяжіння до психо-логічного комфорту	35, 7	64	13, 7	11	32, 6	62	14, 6	13	30, 5	54	18, 0	14
4. Соціально-статусні	41, 7	75	20, 7	18	46, 6	88	19, 6	17	44, 5	77	20, 0	16

	9		7		3		1		1		5	
5. Професійно-усвідомлені	39,1	70	26,4	23	31,6	60	31,5	27	56,4	100	26,9	21
6. Установка на розвагу та відпочинок	7,3	13	21,8	19	6,8	12	24,7	21	6,3	11	20,5	16
7. Невизначеність чи невпевненість у власних цілях	-	-	3,4	3	-	-	4,5	4	-	-	2,6	2

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове розв'язання наукового завдання дослідження особливостей соціалізації обдарованих учнів у навчально-виховному середовищі профільного загальноосвітнього закладу, що виявляється в науковому обґрунтуванні змісту педагогічних умов соціалізації обдарованих учнів; включенні обдарованих учнів у організаційні форми роботи, що сприятимуть їхньому творчому розвитку та формуванню умінь соціальної адаптації; оптимізації системи управління діяльністю загальноосвітнього навчального закладу. Результати теоретичного й експериментального дослідження підтвердили гіпотезу, на якій вони ґрунтуються, засвідчили вирішення поставлених завдань і дали підстави для таких висновків:

1. Обґрунтовано особливості соціалізації обдарованих учнів в умовах навчально-виховного середовища профільного загальноосвітнього навчального закладу, що полягають у : а) активному включенні у нове середовище, нові суспільні відносини і центрація навколо основного напрямку діяльності; б) посиленні ролі обдарованого учня як суб'єкта соціалізації, самостійність у виборі цінностей, ідеалів, середовища для спілкування, видів діяльності, що посилює необхідність рівноправної, демократичної і партнерської взаємодії; в) актуалізації механізмів саморегуляції, самокорекції поведінки, мотивів, цінностей; г) домінуючим фактором впливу стає нове соціальне мікросередовище (класний колектив, гурток чи секція за інтересами, неформальне об'єднання).

2. Проведений змістовий аналіз проблеми соціалізації обдарованого учня як процесу і результату засвоєння соціального досвіду внаслідок системного педагогічного впливу соціально-виховних факторів дозволив виокремити особливості процесу соціалізації обдарованих учнів у профільному загальноосвітньому навчальному закладі: раннє залучення учнів до науково-пошукової діяльності, орієнтація на визначення майбутньої сфери професійної діяльності; своєрідний характер педагогічної взаємодії; надання учням права

вибору найбільш значущих для них видів навчально-виховної діяльності; стимулювання процесу їх самовизначення та самореалізації.

3. Виокремлено *критерії* оцінки ефективності процесу соціалізації обдарованих учнів в умовах загальноосвітнього навчального закладу: виявлення творчих здібностей; спрямованість на взаємодію з соціумом; здатність мобілізувати внутрішні сили на реалізацію цільової установки; наявність соціально-адаптаційних вмінь; гуманне ставлення до оточуючої дійсності, та *показники* ефективності соціалізації обдарованих учнів: високий рівень розумової та творчої активності; організованість, відповідальність; активність самореалізації; прагнення до саморозвитку.

4. Розроблено систему педагогічних умов соціалізації обдарованих учнів: ефективним соціально-педагогічним чинником виступає виважена система педагогічної взаємодії; організаційні форми навчально-виховного процесу базуються на потребах, інтересах і можливостях обдарованих учнів і спрямовані на розвиток індивідуального, когнітивного, особистісного та мотиваційного потенціалу учня; профільні загальноосвітні навчальні заклади діють у тісній співпраці з вищими навчальними закладами, позашкільними установами, центрами наукової та технічної творчості; навчальний процес профільних загальноосвітніх навчальних закладів забезпечують педагоги-методисти та провідні вчені; оптимізовано зміст та форми системи управління діяльністю профільного загальноосвітнього навчального закладу.

5. Розроблено комплекс методик розвитку якостей обдарованих учнів в навчально-виховному середовищі профільного закладу, до якого увійшли: комплексна цільова програма „Особистісно орієнтоване навчання та виховання як умова розвитку творчого потенціалу обдарованих учнів”; проекти: “Використання нових інформаційних технологій”, „Всесвіт”, “Правова культура” ; спецкурс для студентів педагогічних спеціальностей „Обдаровані учні та особливості їх навчання і виховання”; програма моніторингу процесу соціалізації обдарованих учнів у навчально-виховному середовищі загальноосвітнього навчального закладу, що забезпечує процес їх ефективної соціалізації.

Проведене дослідження засвідчило необхідність подальшої розробки проблеми за такими основними напрямками: вивчення емоційної, інтелектуальної і моральної своєрідності обдарованих учнів; науково-методичне обґрунтування системи розвитку обдарованості учнів у позашкільних виховних інститутах та перевірка її ефективності .

Основний зміст дисертаційного дослідження відображено у таких публікаціях:

1. Завгородня Н.М. Проблеми соціологізації особистості учня. // Наукові записки кафедри педагогіки. – Х.: Константа. – 2000. – Вип. V. – с. 67-71.
2. Завгородня Н.М. Проблеми взаємовідносин вчителя та учнів в процесі навчання та виховання. // Наукові записки кафедри педагогіки. – Х.: Константа. – 2001. – Вип. VI. – с. 89-94.
3. Завгородня Н.М. Підготовка вчителів до роботи з обдарованими дітьми з метою їхньої соціалізації. // Наукові записки кафедри педагогіки. – Х.: Константа. – 2001. – Вип. VII. – с. 70-76.
4. Завгородня Н.М. Підготовка обдарованих учнів профільних шкіл до адаптації у реальному середовищі. // Наукові записки кафедри педагогіки. – Х.: Основа. – 2002. – Вип. IX. – с. 122-128.
5. Завгородня Н.М. Використання освітніх засобів для соціалізації обдарованих учнів. // Наукові записки кафедри педагогіки. – Х.: Основа. – 2004. – Вип. XI. – с. 87-92.
6. Завгородня Н.М. Підготовка обдарованих учнів до гармонізації своїх стосунків з соціальним довкіллям. // Наукові записки кафедри педагогіки. – Х.: Основа. – 2004. – Вип. IX. – с. 80-87.
7. Завгородня Н.М. Безперервність педагогічного впливу на розвиток талановитих учнів. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної міжвузівської конференції “Актуальні проблеми безперервної освіти”. – Харків, Харківський національний університет ім. В.Н.Каразіна, 2003. – с. 12-13.
8. Завгородня Н.М. Вивчення дій з алгебраїчними дробами в 6 класі. // Майстерня гуманності. Інформаційний вісник. - №6. – Харків: 1998. – с. 113-116.
9. Завгородня Н.М. Графік учить мислити. // Лицейские записки. Харьков: декабрь 1999. - №6-7. - с. 89-101.
10. Завгородня Н.М. Моделювання в управлінні – цілеспрямована організація педагогічної діяльності. //Директор школи. Газета для керівників шкіл №8 (344). – К.- 2005.- с. 3-5.

Завгородня Н.М. Педагогічні умови соціалізації обдарованих учнів у навчально-виховному середовищі загальноосвітнього навчального закладу. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка. – Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, Київ, 2006.

Дисертацію присвячено проблемі соціалізації обдарованих учнів у навчально-виховному середовищі профільного загальноосвітнього навчального закладу. Подано теоретичний аналіз проблеми обдарованості учнів як прояву їх творчих здібностей, аналіз понять: "соціалізація особистості", „розвиток особистості”; уточнене і розширене

поняття "обдарованість"; визначено особливості та запропоновано перелік педагогічних умов соціалізації обдарованих учнів.

Обдарованість трактується як індивідуальний когнітивний, особистісний та мотиваційний потенціал учня, що дозволяє досягти високих результатів в одній або кількох галузях; єдність різноманітних здібностей, що забезпечує найбільш успішне виконання поставлених завдань. Соціалізація обдарованого учня розглядається як процес і результат засвоєння соціального досвіду, внаслідок системного педагогічного впливу соціально-виховних факторів. Виокремлено особливості процесу соціалізації обдарованих учнів у профільному загальноосвітньому навчальному закладі.

Висвітлено методичні засади дослідження, представлено обґрунтування результатів констатувального та формувального експерименту по соціалізації обдарованих учнів в навчально-виховному середовищі профільного загальноосвітнього навчального закладу; в результаті обґрунтування системи педагогічних умов соціалізації обдарованих учнів та розкриття змісту інноваційних педагогічних технологій визначено оптимальні можливості використання особливостей процесу соціалізації учнів профільного загальноосвітнього навчального закладу; аналізуються кількісні та якісні результати апробації запропонованих методик в соціально-педагогічній діяльності.

Ключові слова: соціалізація, розвиток особистості, навчально-виховне середовище, обдарованість, соціальна адаптація.

Завгородняя Н.Н. Педагогические условия социализации одарённых учеников в учебно-воспитательной среде общеобразовательного учебного заведения. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.05 – социальная педагогика. – Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова, Киев, 2006.

Диссертация посвящена проблеме социализации одарённых учеников в учебно-воспитательной среде профильного общеобразовательного учебного заведения. Рассматривается теоретический анализ проблемы одарённости учеников как проявления их творческих способностей, анализируются понятия "социализация личности"; "развитие личности", уточняется содержание понятия "одарённость"; определены особенности и предложены подходы к поиску педагогических условий социализации одарённых учеников.

Одарённость трактуется как индивидуальный когнитивный, личностный и мотивационный потенциал ученика, который позволяет достичь высоких результатов в одной или нескольких областях; единство разнообразных способностей, которое обеспечивает

наиболее успешное выполнение поставленных задач. Социализация одарённого ученика рассматривается как процесс и результат усвоения социального опыта, в результате системного педагогического и интеллектуального влияния социально-воспитательных институтов.

Определены особенности процесса социализации одарённых учеников профильного общеобразовательного учебного заведения: раннее привлечение учеников к научно-поисковой деятельности; ориентация на определение сферы будущей профессии, своеобразный характер педагогического взаимодействия, который базируется на субъект-субъектных отношениях, предоставление ученикам права выбора наиболее значимых для них видов учебно-воспитательной деятельности, стимулирование процесса их самоопределения и самореализации.

В ходе констатирующего эксперимента, который включал в себя наблюдение за одарёнными учениками с целью выявления их потребностей, интересов и ценностей, были определены: отличительные особенности социализации личности ученика, которые характеризуются интересом к социально значимой деятельности, ориентацией на общечеловеческие ценности и способностью проявлять социальную активность; потребность учеников в социально активной деятельности в разных микросоциумах.

Разработана и апробирована комплексная целевая программа “Личностно ориентированное обучение и воспитание как условие развития творческого потенциала учеников”, в которой актуализируется направленность внеучебной деятельности, специальных занятий, деловых и ролевых игр, ситуаций, смоделированных с целью развития социально значимых качеств личности. Результаты апробации предложенных технологий, методов и организационных форм социально-воспитательной работы показали эффективность такого подхода в процессе социализации одаренных учеников.

Разработан и апробирован ряд педагогических условий социализации одарённых учеников: наличие взвешенной системы педагогического взаимодействия; построение организационных форм учебно-воспитательного процесса в соответствии с потребностями, интересами и возможностями учеников, их направленность на развитие одарённости школьников; сотрудничество профильного общеобразовательного учебного заведения с высшими учебными и внеучебными заведениями, центрами научного и технического творчества; обеспечение учебного процесса профильного общеобразовательного учебного заведения педагогами-методистами, ведущими учеными; оптимизация содержания и форм системы управления деятельностью профильного общеобразовательного учебного заведения

Раскрыты методические основы исследования, представлено обоснование результатов констатирующего и формирующего экспериментов по проблеме социализации одарённых

учеников; в результате обоснования системы педагогических условий социализации одаренных учеников и раскрытия содержания инновационных педагогических технологий определены оптимальные возможности использования особенностей процесса социализации одарённых учеников профильного общеобразовательного учебного заведения; анализируются количественные и качественные результаты предложенных методик в социально-педагогической деятельности.

Ключевые слова: социализация, развитие личности, учебно-воспитательная среда, одарённость, социальная адаптация.

Zavhorodnya N. M. Pedagogical Conditions of Socialization of Gifted Schoolchildren in the Training and Educational Environment of a Comprehensive Secondary School. Manuscript

Thesis for obtaining the degree of candidate of pedagogy (specialization 13.00.05. – Social Pedagogy). – National pedagogical university, named after M.P.Drahomanov, Kyiv, 2006.

The present thesis investigates the issues of socialization of gifted schoolchildren in the training and educational environment of a relevant comprehensive secondary school. The work presents a theoretical analysis of the phenomenon of the schoolchildren's aptitude as a manifestation of their creative abilities. It analyses the notions of "socialization of an individual" and "personality development" and revises and expands the notion of "aptitude"; lists the peculiarities and suggests approaches to create pedagogical conditions for socializing gifted schoolchildren.

Aptitude is defined as an individual cognitive personal motivational schoolchild potential that allows to achieve high results in one or several fields, as well as a unity of diverse abilities that guarantee the most successful accomplishment of the tasks set. The process of socialization of a gifted schoolchild is viewed as a process and result of the social experience adoption on the condition of the systemic

pedagogical and intellectual influence of the social and educational institutions. The paper specifies the peculiarities of socialization of schoolchildren at a relevant comprehensive school.

The thesis presents the methodology of the research, it substantiates the results of the constative experiment and the structure of the forming experiment in socialization of gifted children. The validation of the system of pedagogical conditions for socialization of gifted schoolchildren and the discussion of innovative pedagogical technologies presents optimal opportunities for using the peculiarities of socialization of schoolchildren at a relevant comprehensive school. The work analyses the quantitative and qualitative results of piloting the proposed methods in social pedagogical work.

Keywords: socialization, personality development, training and educational environment, aptitude, social adaptation.

